

Bieńkowski, Tadeusz

"Některé základni principy pedagogického myšlení J. A. Komenského", Dagmar Čapková, "Rozprawy Československé Akademie Věd. Řada Společenských Věd" r. 87, s. 2, 1977 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 22, 188-189

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

ficznie i ograniczone właściwie do konkretnych, praktycznych wskazówek wychowawczych. To ukonkretnienie i praktycyzm zjednały utworowi długotrwałą poczytność i uznanie. Wszelako spór o nieautentyczność, rozpoczęty u schyłku w. XVIII przez D. Wytttenbacha, zakończył się dopiero obecnie.

Rekonstrukcja programu wychowawczego Plutarcha przynosi wiele zupełnie nowych danych i okazuje moralistę z Cheronei w nieco innym świetle. Konstatacje Korusa rozszerzają znacznie historyczny kontekst pedagogiki greckiej. Dość powiedzieć, że jeszcze *Historia wychowania* (pod red. Ł. Kurdybachy, tom 1, Warszawa 1965, s. 147—149), zgodnie z ówczesnym stanem wiedzy o poglądach pedagogicznych Plutarcha, charakteryzowała tylko tego pisarza jako moralistę zalecającego staranne wychowywanie wstępne młodzieży w rodzinie w atmosferze harmonijnego rozwoju intelektualnego i fizycznego. Obecnie już, po badaniach Korusa, można powiedzieć znacznie więcej o Plutarchu—pedagogu. Nowymi elementami okazały się twierdzenia o możliwości i potrzebie wychowywania i jednakowego kształcenia synów i córek, o kształceniu encyklopedycznym z szerokim uwzględnieniem historii, którego domagał się Plutarch, oraz o społecznym celu wychowania i wykształcenia.

Wiele zaleceń i postulatów Plutarcha

odnosiło się ściśle do epoki, w której żył, i straciło swą aktualność wraz z odejściem epoki antyku. Są niemniej u niego niektóre myśli o walorze ponadczasowym, które mogą znaleźć aprobatę nawet we współczesnych programach wychowawczych. Te myśli to teza o społecznym charakterze wychowania i nauczania, w wykładni Plutarcha polegająca na przygotowaniu młodzieży do pracy i życia dla społeczności. Łączyło się z nią filozoficzne założenie, iż szczęście indywidualne jednostki może być tylko wówczas pełne, gdy jest połączone z dobrem ogółu. Nieprzemijającą wartość ma też teza Plutarcha o doniosłej roli nauczyciela i wychowawcy młodzieży, człowieka obdarzanego przez społeczeństwo zasłużonym zaufaniem, który cieszy się autorytetem i u młodzieży i u dorosłych.

Książka Korusa jest rezultatem precyzyjnych badań filologicznych połączonych z dobrą znajomością piśmiennictwa z zakresu historii wychowania. Usytuowana jest także w szerokim kontekście greckiej i rzymskiej myśli społecznej i wychowawczej. Dlatego niezależnie od swych nowych stwierdzeń naukowych dotyczących Plutarcha, może służyć jako przewodnik po zagadnieniach antycznej teorii i praktyki wychowawczej.

Tadeusz Bieńkowski

Dagmar Čapková, NĚKTERÉ ZÁKLADNÍ PRINCIPY PEDAGOGICKEHO MYŠLENÍ J. A. KOMENSKÉHO. Rozprawy Československé Akademie Věd. Řada Společenských Věd, ročník 87, sešit 2, Praha 1977, ss. 1—87.

Dagmar Čapková, znana badaczka pedagogicznej doktryny Komeńskiego, przedstawia w obszernej rozprawie dotychczasowe wyniki rozważań nad najważniejszymi założeniami tej doktryny. Rozprawa ma charakter uogólniający i podsumowujący. Zamierzenia autorki szły bowiem w kierunku oceny i dopełnienia dotychczasowych badań — cudzych i własnych — jak również sprecyzowania ich rezultatów. Tego rodzaju podsumowanie, z natury rzeczy nie wol-

ne od wielu powtórzeń faktów znanych już od dawna, stanowić jednak może gruntowną podstawę pod przyszłą monografię Komeńskiego.

W systemie poglądów pedagogicznych Čapková słusznie upatruje najbardziej twórczy i trwały dorobek Komeńskiego. Dorobek ten w dużej swej części oparł się naporowi przemian wieków następujących i dzisiaj nawet może być punktem wyjścia dla aktualnych koncepcji dydaktycznych i wychowawczych. Z tego

chyba powodu na pedagogice Komeńskiego skupia się od dawna głównie za interesowanie komeniologów. Dopiero w drugiej kolejności rozważane są jego poglądy naukowe, polityczne, styl, rodzaj pisarstwa itd.

Trzonem rozprawy jest analiza treści i formowania się podstawowej zasady pedagogicznej Komeńskiego, za którą Čapková uznaje kształcenie permanentne. Autorka wyodrębnia różne aspekty i strony tej naczelnej zasady i omówieniu ich poświęca wiele uwagi.

Owa podstawowa zasada pedagogiczna miała rozpocząć się formować w umyśle Komeńskiego z chwilą przejścia tego myśliciela od nauczania erudycyjnego, opartego na „szkolnym arystotelizmie” do nauczania i wychowania rozumianego filozoficznie, opartego na neoplatonizmie. To głębsze spojrzenie na pedagogikę zaznacza się w najważniejszych dziełach Komeńskiego — *Wielkiej Dydaktyce* i *Consultatio* i z niego miała się wyłonić koncepcja pansofii, której jądrem jest kształcenie ustawiczne wszystkich w każdym zakresie. Te różne aspekty podstawowej zasady pedagogiki Komeńskiego to: kształcenie i wychowywanie człowieka z uwzględnieniem zależności

„świata ludzi” od świata przyrody, wzajemny stosunek jednostki do ogółu i ogółu do jednostki, społeczna rola wychowywania i nauczania, jedność teorii filozoficznej i praktyki wytwórczej w szkole i w życiu, praca jako uniwersalny czynnik twórczy w sensie fizycznym i intelektualnym, jedność i współzależność wszystkich czynników biorących udział w procesie nauczania i wychowywania.

W obszernym wywodzie historycznym autorka wykazała, dlaczego wszystkie te aspekty nie mogły być urzeczywistnione w czasach Komeńskiego. Cały prekursorski system pedagogiki Komeńskiego mający określony charakter ideowy i społeczny nie mógł liczyć na pełną realizację w warunkach ustroju feudalnego.

Rozprawa Čapkovéj stanowi cenne studium dla historyków oświaty i myśli społecznej w. XVII. Dla komeniologów w szczególności jest nader konstruktywnym szkicem syntetycznym zawierającym wykład problemu w ujęciu wybitnego znawcy twórczości Komeńskiego.

Tadeusz Bieńkowski

Feliks W. Araszkiwicz, IDEALY WYCHOWAWCZE DRUGIEJ RZECZYPOSPOLITEJ, Warszawa 1978. Państwowe Wydawnictwo Naukowe ss. 295.

Okres Drugiej Rzeczypospolitej stanowi współcześnie przedmiot wzrastających zainteresowań badawczych. Wszystkie w zasadzie dziedziny życia tego okresu objęte są wnikliwymi dociekaniami naukowymi, w tym także wiele uwagi poświęca się zagadnieniom oświaty i wychowania. W istocie, dużo już napisano na tematy oświatowo-wychowawcze Drugiej Rzeczypospolitej. Wyświetlono już wiele kwestii i zagadnień w części kontrowersyjnych, aczkolwiek sporo jest jeszcze do zrobienia, przebadania, wyjaśnienia, czy wreszcie wyłaniają się sprawy, które trzeba na nowo przeanalizować lub podjąć po raz pierwszy w ramach prowadzonych badań. Mogłoby się bowiem wydawać, że

przynajmniej sprawy generalne nie powinny budzić kontrowersji, a jednak i w tej materii nie wypowiedziano jeszcze ostatniego słowa.

Kolejnym owocem dociekań badawczych nad dziejami wychowania w okresie Drugiej Rzeczypospolitej jest książka Feliksa W. Araszkiwicza poświęcona interesującej problematyce kształtowania się w tym okresie ideałów wychowawczych. Praca ta zasługuje na szczególną uwagę, ponieważ stanowi pierwszą próbę syntetycznego ujęcia tej niezwykle ciekawej problematyki, obejmującej procesy powstawania, rozwoju i przemian ideałów wychowawczych, a co za tym idzie również procesy stanowienia celów i zadań wychowawczych,